

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СТРАТЕГІЇ БЕЗПЕКИ (2003) ТА ГЛОБАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (2016)

Олександр Горбач

Національний університет "Львівська політехніка"

Каміл Сигідус

Університет Вармінсько-Мазурський в Ольштині

(стаття надійшла до редколегії – 16.10.2017 р., прийнята до друку – 21.11.2017 р.)

© Горбач О., Сигідус К., 2017

Порівняно Європейську стратегію безпеки 2003 року і Глобальну стратегію Європейського Союзу 2016 року з метою простежити еволюцію сприйняття загроз і викликів міжнародній системі. Це порівняння дає відповіді на низку наукових запитань. Зокрема, чи залишаються актуальними ризики безпеки в Європі, опубліковані 2003 року; чи зазнали змін методи і засоби боротьби з труднощами впродовж 13 років; які методи були вирішальними; чи стратегія безпеки ЄС, незважаючи на окремі косметичні зміни, залишається актуальною?

Ключові слова: безпека, Європейський Союз, Європейська стратегія безпеки, Глобальна стратегія Європейського Союзу.

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE EUROPEAN SECURITY STRATEGY (2003) AND GLOBAL STRATEGY OF THE EUROPEAN UNION (2016)

Olexander Horbach, Kamil Sygidus

In this article, the authors carried out a comparative analysis of the European Security Strategy (2003) and Global Strategy of the European Union (2016) in order to track the evolution of perception of threats and challenges to the international system. This comparison answers a number of scientific questions. In particular: Are security risks in Europe, published in 2003, still relevant? Have the methods and means of combating difficulties changed for 13 years? Which methods were decisive? Is the EU's security strategy, despite some cosmetic changes, still relevant?

About 13 years passed between the publications of the two analyzed EU security strategies, It should be noted that the documents have significant differences due to the dynamic transformations experienced by the international environment. The dangers that may threaten the EU have significantly changed, which causes forced changes in the means of their elimination.

Despite a series of changes, the 2016 safety strategy contains a list of risks that are basically the same as in the previous document, but it should be noted that the way of submitting them has changed. In the strategy of 2003, the threats are clearly separated from the problems, strategic objectives and implications of security policy. In the new strategy, as it is seen from its analysis, a more global approach has been made to safety. The fact, that the new strategy contains a much larger text volume and has four times more pages than the previous document, proves that the issues contained in it are considered more widely and contain additional characteristics. The new strategy recognizes significant monolithic cracks, which in 2003 were characteristic of the European community.

Although the content of the Global Strategy of 2016 is most relevant to today's realities, only time will allow a realistic estimate of the value of this document.

Key words: security, European Union, European security strategy, Global strategy of the European Union.

У сучасних реаліях надзвичайною актуальністю характеризуються наукові доробки, в яких досліджуються безпекові аспекти міжнародних відносин. У цьому розрізі доцільним є порівняння та аналіз двох документів Європейського союзу, які безпосередньо стосуються європейської безпеки: Стратегія європейської безпеки (далі СЄБ) опублікована 12–13 грудня 2003 року і Глобальна стратегія

Європейського союзу (далі ГССЄ), яка вийшла у світ у липні 2016 року. За 13 років, які відділяють появу цих двох документів, інститути ЄС опублікували низку інших документів, які регулюють сферу безпеки. У цьому контексті слід згадати Звіт про реалізацію Європейської стратегії безпеки 2008 року [“Sprawozdanie na temat wdrażania Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa – Utrzymanie bezpieczeństwa

w zmieniającym się świecie”, 2009], Європейську стратегію внутрішньої безпеки [“Internal security strategy for the European Union”, 2014], а також ті документи, які регулярно оновлюються – “Спільну зовнішню політику і політику безпеки Європейського Союзу” [“Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa na szczeblu UE”, 2016] та “Загальну політику безпеки і оборони” [“Wspólna polityka bezpieczeństwa i obrony UE”, 2011]. Слід пам’ятати і про інші документи, які дотичні до сфери безпеки або зосереджують увагу на окремих аспектах безпеки. Зокрема, енергетичну безпеку регулюють такі документи, як Європейська стратегія енергетичної безпеки (European Energy Security Strategy 2015) та Енергетична політика Європейського союзу (EU Energy Policy: Engaging with Partners beyond Our Borders 2012). Більшість документів доповнюють один одного, проте з погляду аналізу стратегій залишаються актуальними ССБ і ГССС.

Щодо визначеної проблематики виникає низка сумнівів і запитань, які потребують досконалого вивчення та глибокого аналізу. Важливе дослідження того, чи не суперечать один одному два документа, які їхні відмінності та подібності. Це дослідження актуалізується також тим, що за 13 років різниці між цими документами істотно змінилося сприйняття категорій безпеки, загроз на міжнародній арені, викликів міжнародній системі, стратегічних цілей та методів їхнього досягнення. Отож, якщо є можливою оцінка цих документів, то це необхідно зробити.

Для порівняння та аналізу обох документів найперше слід дослідити їхні технічні параметри. Повна назва документа безпекової європейської стратегії 2003 року: “*Безпечна Європа в кращому світі*”. Підготовкою цього документа займалася команда під головуванням тодішнього Верховного представника Союзу у закордонних справах і політики безпеки – Хав’єра Солани, який раніше працював генеральним секретарем НАТО. ССБ розміщена на офіційному сайті ЄС (www.europa.eu), перекладена кількома мовами держав-членів ЄС. Структуру документа становлять 15 сторінок, які містять 5 основних частин: Вступ; Розділ I. Середовище безпеки: глобальні виклики та основні загрози; Розділ II. Стратегічні цілі; Розділ III. Наслідки політики для Європи; Висновки [“Bezpieczna Europa w lepszym świecie. Europejska Strategia Bezpieczeństwa”, 2003].

Повна назва документа 2016 року “*Shared Vision, Common Action: a Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union’s Foreign and Security Policy*” (“Спільне бачення, спільні дії: сильніша Європа. Глобальна стратегія зовнішньої політики і політики безпеки Європейського Союзу”). 30 вересня 2016 року цей документ опубліковано на офіційних сторінках органів ЄС англійською мовою. Стратегія безпеки 2016 року, підготовлена командою під головуванням Федеріки Могеріні, яка з 1 листопада

2014 року стала виконувати функції Високого представника ЄС із закордонних справ і політики безпеки. На відміну від свого попередника Хав’єра Солана, вона доповнила документ вступом із особистим підписом наприкінці, демонструючи особисту відповідальність за його реалізацію [“Bezpieczna Europa w lepszym świecie. Europejska Strategia Bezpieczeństwa”, 2003].

За обсягом новий документ став значно більшим від попереднього та налічує 60 сторінок на відміну 15 сторінок попереднього. Крім вже згаданого вступу (Introduction), новий документ містить ще такі розділи: Виконавче резюме (Executive Summary), Основну частину документа і Подяку. Основна частина стратегії називається так само, як сам документ і розділена на 4 частини: 1) A Global Strategy to Promote Our Citizens Interests (Глобальна стратегія для просування інтересів наших громадян); 2) The Principles Guiding Our External Action (Основні принципи нашої зовнішньої діяльності); 3) The Priorities of Our External Action (Пріоритети нашої зовнішньої діяльності), що поділений на 5 підрозділів; 4) From Vision to Action (Від бачення до дії).

Отже, нова стратегія безпеки абсолютно чітко відрізняється від попереднього документа вже самою структурою. Проте важливіше порівняти і проаналізувати зміст документів.

Основні положення Європейської стратегії безпеки (2003)

У цьому документі основними викликами на найближчі роки визначені глобалізація та її наслідки, зростаюча роль неурядових організацій та груп у межах міжнародних відносин, взаємна залежність країн ЄС від транспортної, енергетичної, інформаційної інфраструктур, вразливість самого ЄС та пов’язані із цим ризики. Далі визначені проблеми співіснування в умовах війн і регіональних конфліктів, вимушеної міграції, голоду, бідності, хвороб і їхнього поширення, надмірної та неконтрольованої конкуренції за природні ресурси, енергетичної залежності від третіх країн [“Bezpieczna Europa w lepszym świecie. Europejska Strategia Bezpieczeństwa”, 2003].

Автори ССБ не передбачали можливості великомасштабного нападу на будь-яку державу-члена ЄС. Загрози, які стояли перед Союзом були визначені як “більш різноманітні, менш помітні й менш передбачувані”. До таких зараховано тероризм, якому надано значної уваги, оскільки стратегічно важливо зрозуміти причини цього явища і спрогнозувати його подальший розвиток. Серед них також релігійний екстремізм, відчуження молодих людей, що живуть у багатонаціональних суспільствах, тиск модернізації, а також кризи культурні, політичні та соціальні [“Bezpieczna Europa w lepszym świecie. Europejska Strategia Bezpieczeństwa”, 2003]. Серед інших ризиків безпеки зазначені поширення зброї масового знищення (ЗМЗ), а також регіональні

конфлікти. Загрозливими є тісний взаємозв'язок між екстремізмом, тероризмом, а також зростання організованої злочинності та попит на зброю масового знищення. Ще однією суттєвою загрозою є неспроможність окремої держави самостійно протистояти будь-якій із зазначених загроз. Треба зазначити, що небезпечнішою ситуацією може бути поєднання всіх згаданих загроз.

У документі 2003 року визначено стратегічні цілі Європейського Союзу, до яких передовсім зараховано усунення загроз за допомогою європейського ордеру на арешт, боротьби з фінансуванням терористичних організацій, запобігання сепаратизму, врегулювання регіональних конфліктів, допомоги слабкорозвиненим країнам, просування демократії. Ця низка заходів повинна забезпечити лінію оборони ЄС, яка повинна бути поза межами держав-членів організації, а регулювні заходи повинні передувати початку криз ["Bezpieczna Europa w lepszym świecie. Europejska Strategia Bezpieczeństwa", 2003]. Основною метою було визначено зміцнення безпеки в сусідніх державах, вирішення низки конфліктів у регіонах, які межують з ЄС, зокрема на Південному Кавказі, ізраїльсько-палестинський конфлікт, а також у Середземноморському регіоні ["Bezpieczna Europa w lepszym świecie. Europejska Strategia Bezpieczeństwa", 2003]. Окремо задекларовано створення міжнародного порядку, заснованого на ефективних багатосторонніх відносинах, які повинні ґрунтуватися на повазі міжнародного права, відповідальній діяльності Ради Безпеки ООН і зміцненні цієї організації, важливій ролі інших організацій, систем і міжнародних договорів, адаптуванні міжнародного права до поточної ситуації.

У розділі про наслідки політики безпеки для Європи автори ЄСБ стверджували, що Європейський союз досяг реального прогресу в узгодженні зовнішньої політики і ефективного антикризового управління. Для досягнення цієї мети збільшено активність ЄС у протидії новим загрозам, запобіганні конфліктам, проведенні ефективних заходів і вживанні низки заходів у відповідний час. Окремо зауважено, що низка питань цієї сфери залишаються актуальними і повинні бути ще доопрацьовані.

Документом передбачено нарощування потужностей через вдосконалення армій держав-членів із оперативнішими і мобільнішими моделями, збільшення оборонних ресурсів, ефективніше використання ресурсів, мінімізацію громадянського хаосу після потенційної інтервенції. Допомогою у вирішенні цього завдання мало бути також збільшення дипломатичного потенціалу, створення об'єднаної системи ресурсів держав-членів і ЄС, зміцнення взаєморозуміння і спілкування, спільної оцінки загроз для держав-членів та поліпшення обміну

розвідувальною інформацією, а також постійне порозуміння між ЄС і НАТО ["Bezpieczna Europa w lepszym świecie. Europejska Strategia Bezpieczeństwa", 2003]. Наступні положення, що спрямовані на підвищення узгодженості, передбачають "підключення різних інструментів і можливостей, програм допомоги, військових і цивільних можливостей держав-членів". Певну роль у вирішенні цього завдання повинні відігравати дипломатичні відносини, розвиток торгівлі та охорони навколишнього середовища, а також ефективніша координація зовнішньої діяльності з внутрішньополітичним та правовим виміром. Підвищення згуртованості мало охоплювати не лише інструменти ЄС, але й зовнішні дії держав-членів ["Bezpieczna Europa w lepszym świecie. Europejska Strategia Bezpieczeństwa", 2003]. Останнім завданням задекларований розвиток співпраці ЄС з партнерами в міжнародних організаціях і на основі цього партнерства з ключовими учасниками, до яких зараховані Росія, Японія, Китай, Канада та Індія ["Bezpieczna Europa w lepszym świecie. Europejska Strategia Bezpieczeństwa", 2003].

У висновках документа стверджено, що, незважаючи на безліч нових небезпек, які динамічно розвиваються, світ дав чимало можливостей для мінімізації ризиків та загроз, використання яких стало завданням ЄС. У майбутньому ЄС бачиться як організація активна і здатна протистояти загрозам, організація, яка робить вагомий внесок у створення багатополосної системи, що веде до "справедливого, безпечнішого і згуртованого світу" ["Bezpieczna Europa w lepszym świecie. Europejska Strategia Bezpieczeństwa", 2003].

Основні положення Глобальної стратегії Європейського Союзу (2016)

У новій стратегії безпеки на початку зазначено, що "ми живемо в часи екзистенціальної кризи всередині та за межами Європейського Союзу" ["Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy", 2016]. Порівнюючи із стратегією 2003 року, це суттєва зміна формулювання, відповідно до якого "Європа ніколи досі не користувалася такими благами, як сьогодні має процвітання, добробут, безпеку і свободу. Насильство в першій половині ХХ століття поступилося періоду миру і стабільності безпрецедентним в європейській історії" ["Bezpieczna Europa w lepszym świecie. Europejska Strategia Bezpieczeństwa", 2003]. Незважаючи на значний внесок ЄС у забезпечення миру, економічного розвитку і поширення демократії, наголошено, що сенс його існування іноді ставлять під сумнів. Так само як у 2003 році зазначено, що нинішні часи приносять незвичайні можливості (зростання господарства, мобільність, технологічні досягнення), які в разі поглиблення партнерства

допомагають вийти окремим країнам із зони бідності, а також жити їхнім мешканцям довше та користуватися більшою свободою [“Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union’s Foreign and Security Policy”, 2016].

ГСЕС, на відміну від ССБ, не містить окремого розділу, присвяченого загрозам безпеці ЄС. Проте, уважно вивчаючи текст, можна знайти найважливіші небезпеки, на яких наголошують автори документа: тероризм, гібридні війни, зміна клімату та деградація навколишнього середовища (спустошення, деградація земель, забруднення води та їжі), економічна нестабільність, зовнішні потрясіння, загрози для кібер-безпеки і енергетики, організована злочинність, екстремізм, дезінформація, нестабільні держави порушення прав людини, нерівність, пандемія демографічні проблеми та регіональні конфлікти [“Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union’s Foreign and Security Policy”, 2016].

Уже зазначено, що автори ГСЕС створили нову структуру документа. У новій структурі відсутні розділи, в яких описуються проблеми і ризики для ЄС, стратегічні цілі, а також наслідки їхньої реалізації для ЄС. Нова стратегія більшою мірою орієнтована на індивідуальні завдання, спрямовані на ліквідацію ризиків і викликів, з якими може стикнутися в майбутньому ЄС. Їхня черговість характеризуються так: інтереси громадян ЄС; принципи, якими буде керуватися ЄС з метою реалізації інтересів; пріоритети, переслідувані цими діями, а також методи реалізації.

У частині ГСЕС, присвяченій загальним інтересам і засадам, автори передовсім наголошують на спокої та гарантіях безпеки населенню і території ЄС. Зазначають також, що поточна внутрішня і зовнішня безпека є тісно взаємопов’язані, відповідно “безпека в домі залежить від безпеки за межами наших кордонів” [“Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union’s Foreign and Security Policy”, 2016]. ЄС продовжує прагнути до підвищення добробуту людей, які населяють його, забезпечуючи, водночас, прозорість і справедливість міжнародної економічної системи. Прагне розвивати демократію та життя відповідно до її принципів, забезпечення верховенства права та багатостороннього світового порядку. Реалізуючи ці зусилля, автори ГСЕС запропонували прозорі правила, поєднуючи реалістичний підхід у реалізації припущень на практиці та підхід ідеалізму у реалізації прагнень зробити світ кращим. До найважливіших принципів зараховують:

- єдність, без якої в умовах складного світу нема шляхів реалізації вищезазначених цілей;
- готовність співпрацювати з іншими партнерами для усунення зовнішніх загроз, сприяння безпеці, демократії та процвітання своїх громадян;

– відповідальність, участь у житті Європи та прилеглих східних і південних районів з метою усунення конфліктів, а також захисту прав людини [“Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union’s Foreign and Security Policy”, 2016].

У новій стратегії безпеки створюється образ Європейського Союзу як основного світового партнера і захисника європейських цінностей, водночас наголошується на підвищенні відповідальності інших міжнародних, регіональних організацій і державних органів. Важливим також визнається тісна співпраця із суспільствами, які поділяють європейські цінності, а також поглиблення партнерства з громадянським суспільством і приватним сектором як ключовими гравцями нинішнього світу.

У наступній частині аналізованого документа визначено п’ять пріоритетів ЄС щодо майбутніх заходів:

– **безпека ЄС.** Союз продовжує надавати громадянам своїх держав-членів можливості досягнення і підвищення добробуту. Проте, аби надалі була така можливість, необхідно боротися із загрозою тероризму, небезпекою гібридної економічної нестабільності, зміною клімату та загрозами енергетичній безпеці. Автори документа визнають, що певний рівень автономії необхідний, але з метою зміцнення миру і безпеки держави-члени повинні об’єднати власні кордони відповідно до принципів, закріплених у договорах. Необхідною є також співпраця ЄС зі своїми партнерами, починаючи від НАТО і завершуючи іншими міжнародними організаціями;

– **зміцнення держав і суспільств на сході і півдні ЄС.** Автори стратегії стверджують, що зміцнення держав і суспільств Центральної Азії, країн Центральної Африки та інших регіонів світу належать до сфери інтересів ЄС. Під егідою європейської політики добросусідства чимало країн мають можливість поглиблювати співпрацю з ЄС, “її тривала стабільність притягує”, нові члени отримують позитивні перетворення. Пріоритети ЄС містяться і поза межами європейської політики добросусідства. ЄС підтримує зміцнення держави і суспільства в сфері державного управління, економіки, соціальних питань, енергетики та клімату, а також спільне розроблення ефективнішої політики в галузі міграції для Європи і її партнерів;

– **комплексний підхід до конфліктів.** Участь Європейського союзу в процесах розбудови миру і сприяння безпеці людей повинна ґрунтуватися на комплексному підході. Його реалізація потребує послідовного використання всіх видів політики ЄС, а також їхнього поступового розвитку. ЄС повинен реагувати на всі етапи конфлікту – від превентивних заходів, за допомогою відповідального прийняття рішень і відповідей на їхні виникнення, інвестування в стабільність і ліквідацію наслідків, а також недопу-

чення дострокового припинення участі в процесі їхнього вирішення. ЄС повинен, однак, діяти багатогранно, оскільки конфлікти, такі як в Лівії і Сирії мають безліч вимірів та розгортаються на місцевому, національному, регіональному і глобальному рівнях. Жоден конфлікт не можна вирішити самостійно, тому ЄС прагнути до глибокого і міцного партнерства, заохочувати розвиток партнерських відносин – написано у новій стратегії;

– **колективний регіональний устрій.**

“У сучасному світі, між глобальним тиском і місцевою опозицією, регіональна динаміка стає пріоритетною”. З метою ефективнішого управління безпекою, отримання економічних вигод від глобалізаційних процесів, а також повнішого вивчення культур та ідентичності повинні мати ширший спектр використання добровільних форм державної допомоги. У різних регіонах (Європа, Середземномор’я, на Близькому Сході і в Африці тощо) ЄС повинен бути неупередженим у досягненні конкретних цілей, які є важливими у досягненні кінцевої мети

– **глобальне управління в XXI столітті.** ЄС

прагне до створення міжнародного порядку заснованого на нормах міжнародного права, який забезпечує дотримання прав людини, сталого розвитку та доступу до загальних ресурсів і товарів. Такий підхід більше сприяє трансформації, ніж збереження наявної системи. ЄС і надалі прагнути до зміцнення ООН як основи багатоаспектної міжнародної системи, основаної на правових засадах, а також з міжнародними і регіональними організаціями, країнами і зацікавленими сторонами.

Для ефективної реалізації визначених цілей необхідно мати чіткий план дій. Наприкінці нової стратегії безпеки у розділі From Vision to Action (Від бачення до дії) можна ознайомитися із накресленим планом дій, який побудований відповідно до згаданих пріоритетів, містить мобілізацію усієї європейської спільноти, економічну міць і всі інструменти, які використовує ЄС. Відповідно до цих рекомендацій новий і ефективніший ЄС повинен характеризуватися:

– достовірністю, яка залежить від єдності спільноти, попередніх досягнень, ефективності та узгодженості політик, а також поваги до національних цінностей. Ця вимога є основною до всіх аспектів зовнішньої політики, зокрема у питаннях оборони і безпеки. Держави-члени ЄС залишаються суверенними у своїх рішеннях, але для реалізації цілої низки питань є необхідною тісна військово-технічна співпраця, яка повинна стати нормою. ЄС буде систематично розвивати співпрацю і спільно творити сильну європейську оборонну промисловість;

– респонсивністю, дипломатичні зусилля ЄС повинні керуватися умовами Лісабонського договору. Спільна безпекова політика, а також політика у сфері

розвитку взаємовигідної співпраці повинні стати більш гнучкими і адаптуватися до стратегічних пріоритетів ЄС, а співпраця між членами повинна стати ще тіснішою [“Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union’s Foreign and Security Policy”, 2016];

– спільністю управління, ЄС повинен активніше брати участь у діяльності за межами своїх територіальних кордонів, а прийняття рішень повинно характеризуватися узгодженістю інтересів як держав-членів, так і європейських інститутів. Аналогічність повинні мати внутрішньополітичні справи ЄС, зокрема в контексті реалізації завдань, які пов’язані з антитерористичною боротьбою, міграцією, безпекою, захистом прав людини та гендерної рівності в різних сферах політики та інституціях [“Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union’s Foreign and Security Policy”, 2016].

Між публікацією обох аналізованих стратегій безпеки ЄС пройшло майже 13 років. Треба зауважити, що документи мають значні розбіжності через динамічні трансформації, яких зазнало міжнародне середовище. Значно змінилися небезпеки, які можуть загрожувати ЄС, що призводить до вимушених змін у засобах їх усунення та запобігання у подальшому.

Збалансувати попередню стратегію безпеки не так просто, як видається на перший погляд. Треба зауважити, що у новому документі відсутня холодна оцінка реальності, окремі судження є досить поверхневими, аналітики, які відповідають за створення документів такого рівня, повинні володіти значно кращою оцінкою ситуації.

Попри низку змін, стратегія безпеки 2016 року містить перелік ризиків, які в основі збігаються з їхнім переліком у попередньому документі, проте треба зазначити, що змінився спосіб їхньої подачі, представлення. У стратегії 2003 року загрози чітко відділені від проблем, стратегічних цілей і наслідків політики безпеки. У новій стратегії, як видається із його аналізу, до безпеки зроблено глобальніший підхід. Уже те, що нова стратегія містить значно більший текстовий обсяг і в чотири рази перевищує кількість сторінок попереднього документа доводить, що питання, які в ньому містяться, розглянуті ширше і містять додаткові характеристики. Важливою зміною, порівняно з попереднім документом, є значно реалістичніша оцінка стану ЄС. Попри значні успіхи (наприклад, в економічній сфері), нова стратегія визнає значні тріщини в моноліті, яким ще в 2003 році характеризували європейську спільноту. Згадується також екзистенційна криза, якої зазнав не лише світ, а й сам ЄС, щоразу зростає кількість скептично налаштованих урядів держав-членів, що позбавляє суті його подальшого існування.

Отже, хоча зміст Глобальної стратегії 2016 року найближче підходить до теперішній реальності, запропоновані заходи відповідають викликам, які стоять перед державами та Європейським союзом загалом, лише час дасть змогу дати реальну оцінку вартості цього документа. Треба розуміти, що навіть найкращий розроблений план не може гарантувати половину успіху, без “активних і широких дій будь-який документ може в результаті залишитися в шухляді столу як надихаючий текст, але не більше цього. Саме тому є необхідними значні та постійні зусилля не тільки в Брюсселі, але й в державах-членах” [“How to make the new EU Global Strategy effective?”, 2016].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Bezpieczna Europa w lepszym świecie. Europejska Strategia Bezpieczeństwa, Rada Unii Europejskiej, (2017, n. d.). Отримано з <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIPL.pdf>.

EU Energy Policy: Engaging with Partners beyond Our Borders, Eur-Lex. (no year, n. d.). Отримано з <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1408370068358&uri=CELEX:52011DC0539>.

European Energy Security Strategy, Eur-Lex. (no year, n. d.). Отримано з <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52014DC0330&qid=1407855611566>.

European Security Strategy. (no year, n. d.). Отримано з <http://www.eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/european-security-strategy/>.

How to make the new EU Global Strategy effective? Clingendael. Netherlands Institute of International Relation. (2016, n. d.). Отримано з <https://www.clingendael.nl/event/how-make-new-eu-global-strategy-effective>.

Internal security strategy for the European Union. Towards a European security model, Rada Unii Europejskiej. (no year, n. d.). Отримано з http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/pdf/qc3010313enc.pdf

Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa na szczeblu UE, Eur-Lex. (no year, n. d.). Отримано з <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=uriserv:ai0025>.

Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. (2017, n. d.). Отримано з <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/EUGS.pdf>.

Sprawozdanie na temat wdrażania Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa – Utrzymanie bezpieczeństwa w zmieniającym się świecie, Rada Unii Europejskiej. (no year, n. d.). Отримано з http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/PL/reports/104648.pdf.

Sygidus, K., (2016). Bezpieczeństwo w Europie oraz jego aktualne zagrożenia w świetle Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa. In O. Gorbach, D. Mościcka, A. Jurkun, R. Kordonski (Eds.). *Wielowymiarowość kategorii bezpieczeństwa. Ujęcie interdyscyplinarne*. (ss. 112–120). Olsztyn-Lwów: W-wo “Sroka”.

Wspólna polityka bezpieczeństwa i obrony UE, Eur-Lex. (no year, n. d.). Отримано з <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=URISERV:ai0026&from=EN>

REFERENCES

Bezpieczna Europa w lepszym świecie. Europejska Strategia Bezpieczeństwa, Rada Unii Europejskiej, (2017,

n. d.). Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIPL.pdf>.

EU Energy Policy: Engaging with Partners beyond Our Borders, Eur-Lex. (no year, n. d.). Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1408370068358&uri=CELEX:52011DC0539>.

European Energy Security Strategy, Eur-Lex. (no year, n. d.). Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52014DC0330&qid=1407855611566>.

European Security Strategy. (no year, n. d.). Retrieved from <http://www.eeas.europa.eu/csdp/about-csdp/european-security-strategy/>.

How to make the new EU Global Strategy effective? Clingendael. Netherlands Institute of International Relation. (no year, n. d.). Retrieved from <https://www.clingendael.nl/event/how-make-new-eu-global-strategy-effective>.

Internal security strategy for the European Union. Towards a European security model, Rada Unii Europejskiej. (no year, n. d.). Retrieved from http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/pdf/qc3010313enc.pdf

Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa na szczeblu UE, Eur-Lex. (no year, n. d.). Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=uriserv:ai0025>.

Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. (2017, n. d.). Retrieved from <http://www.iss.europa.eu/uploads/media/EUGS.pdf>.

Sprawozdanie na temat wdrażania Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa – Utrzymanie bezpieczeństwa w zmieniającym się świecie, Rada Unii Europejskiej. (no year, n. d.). Retrieved from http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/PL/reports/104648.pdf.

Sygidus, K., (2016). Bezpieczeństwo w Europie oraz jego aktualne zagrożenia w świetle Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa. In O. Gorbach, D. Mościcka, A. Jurkun, R. Kordonski (Eds.). *Wielowymiarowość kategorii bezpieczeństwa. Ujęcie interdyscyplinarne*. Olsztyn-Lwów 2016.

Wspólna polityka bezpieczeństwa i obrony UE, Eur-Lex. (no year, n. d.). Retrieved from <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=URISERV:ai0026&from=EN>

